



2024

ÅRSBERÄTTELSE





Innehåll

- 4 Presidentens översikt
TATU LEPPÄNEN
- 10 Iakttagelser om högsta domstolens prejudikat
i brottmål 2024
MIKA HUOVILA
- 18 Marknadsdomstolsmålen i högsta domstolen
SANNA HOLKERI OCH PEKKA PULKKINEN
- 26 Förändringar i arbetet borde ses som en möjlighet
JAANA-MAIJA KOUKI
- 34 Kanslichefens översikt
WILHELM NORRMAN
- 40 Begäran om förhandsavgörande av
Europeiska unionens domstol
- 44 Avgivna utlåtanden
- 46 Besök och evenemang
- 48 Statistik
- 54 Personalen 31.12.2024

hogstادمستولن.ف

Foto Antti Rintala
Layout Ilove Creative



Presidentens översikt

TATU LEPPÄNEN

ÅR 2024 VAR ETT MÄRKESÅR I HÖGSTA DOMSTOLENS verksamhet när det gäller digitalisering av arbetsmetoder och arbetsredskap. Det nya, helt elektroniska ärendehanteringssystemet för rättskipningsärenden Aipa utvidgades och togs i bruk på våren vid samtliga allmänna domstolar. För domstolarnas administrativa ärenden togs redan några år tidigare i bruk det elektroniska systemet Hilda. Även i övrigt var arbetsmetoderna redan i hög grad digitala, fastän datasystemen delvis var rätt gamla.

I Aipa-systemet behandlas rättegångsärendena i sin helhet i ett och samma datasystem från det ett ärende blir anhängigt i tingsrätten, överklagas i hovrätten och avgörs och arkiveras i högsta domstolen. Alla dokument som hänför sig till behandlingen finns i elektronisk form i systemet, inklusive skriftliga bevis. De för oss domstolsjurister så bekanta travarna med rättegångshandlingar håller således på att försvinna från arbetsrummen. Övergångstiden blir dock lång, eftersom högsta domstolen inte behandlar ärenden i systemet Aipa, om hovrätten inte har gjort det.

I högsta domstolen har det nya systemet tagits i bruk planmässigt och med en positiv attityd. Det är klart att systemet måste vidareutvecklas och att man måste vänja sig för att det ska fungera smidigt. Erfarenheterna har dock från början varit uppmuntrande.

Förändringen är olika stor för olika personalkategorier. Att arbetet vid kansliet helt övergår från pappersvärlden till den elektroniska världen påverkar mycket, såväl hos registratören och arkivet som i föredragningsassistenternas arbete. Bland de allmänna domstolarna är denna förändring i själva verket störst i högsta domstolen, eftersom systemet ”Ritu” för brottmål inte tidigare har varit i bruk här. Även föredragandena får i någon mån nya uppgifter när det gäller att använda datasystemet.

Däremot påverkar det nya datasystemet inte innehållet i rättskipningen. Att förbereda målen och att avgöra och motivera dem, i synnerhet när det gäller prejudikat, är lika krävande som förr oberoende av hurdant tekniskt system man använder. Högsta domstolens viktigaste uppgift – att avgöra kvistiga juridiska frågor och meddela prejudikat – är oförändrad. Att det ser ut som att tingsrätterna från år 2026 kommer att ta upp den muntliga bevisningen på video och att bevisningen tas emot som videoupptagning i besvärinstansen kommer däremot att i högre grad påverka rättegångsförfarandet och domstolens dömande verksamhet.

I högsta domstolen har vi ansett det vara viktigt att sessionerna och överläggningarna hålls så att alla är personligen närvarande, vilket gör det möjligt att ha en direkt och rik kollegial interaktion och att mångsidigt överväga ärendena. I och med att distansarbete har blivit vanligare och att arbetsverktygen digitaliserats är det också annars allt viktigare att ta hand om personalens välbefinnande, det ömsesidiga umgänget och arbetsgemenskapen.

Verksamhetsårets resultat när det gäller rättskipningen är rimligt. Antalet prejudikat var lägre än vanligt, 82 stycken. Även i övrigt uppnåddes inte de kvantitativa målsättningarna helt, utan antalet anhängiga ärenden och handläggnings-tiderna i snitt ökade något. Antalet inkomna ärenden förefaller att ha stabiliserats under de senaste åren. Antalet prejudikat som ska meddelas tycks dock inte öka, eftersom antalet besvärstillstånd som under året beviljades var knappt.

Under året meddelade högsta domstolen på förstärkt avdelning tre avgöranden som väckte stor uppmärksamhet inom rättssamfundet. Det var i alla tre fråga om hur normer på olika författningsnivå kan sammanjämkas i rättskipningen. Den här typens kvistiga frågor kommer knappast att minska i framtiden.

I avgörandet HD 2024:20, som avgjordes i plenum var det med beaktande av kraven i grundlagen och Europeiska människorättsdomstolens praxis fråga om förutsättningarna för häktning av en person som misstänktes för ett brott för vilket det inte hade föreskrivits ett lindrigare straff än fängelse i två år. I avgörandet HD 2024:39 som avgjordes på förstärkt avdelning var det i sin tur fråga om vilken betydelse skyddet mot självinkriminering hade på en gärnings straffbarhet som skattebedrägeri. I det andra avgörandet på förstärkt avdelning HD 2024:71 var det fråga om huruvida det timarvode som enligt en förordning skulle betalas till ett rättegångsbiträde utgjorde ett enligt lag skäligt arvode.

Som ett avgörande vilket väckte stor allmän uppmärksamhet och debatt kan även nämnas HD 2024:76 som gällde extraordinärt ändringssökande. I målet återbröts en dom angående allvarliga sexualbrott efter att barn som varit målsägande hade ändrat sina utsagor ca tio år senare.



Under året meddelade högsta domstolen på förstärkt avdelning tre avgöranden som väckte stor uppmärksamhet inom rättssamfundet. Det var i alla tre fråga om hur normer på olika författningsnivå kan sammanjämkas i rättskipningen.

Av högsta domstolens ledamöter gick Juha Häyhä i pension i början av året och Heli Melander utnämndes till ny ledamot. Tack vare en nyinrättad tjänst var det möjligt att anställa en ordinarie ledamot i stället för en tillförordnad, då två ordinarie ledamöter var tjänstlediga. Omsättningen bland föredragandena har fortfarande varit livlig, men hos kansliet förefaller situationen att ha lugnat sig något. Lyckligtvis är vår arbetsplats lockande, eftersom det har varit möjligt att anställa utmärkta sökanden till alla befattningar.

Det initiativ till komplettering av lagstiftningen om ändringssökande i högsta domstolen som högsta domstolen tog 2023 gick glädjande framåt under verksamhetsåret. På basis av initiativet och det positiva remissutfallet beslöt statsrådet i början av hösten att överlämna regeringens proposition 152/2024 rd. I propositionen föreslås att två nya alternativ för förfarandet tas i bruk, så kallad sprängdispens och prejudikatfråga. Särskilt det senare skulle vara en betydelsefull nyhet, eftersom tingsrätten, hovrätten eller marknadsdomstolen då i ett anhängigt ärende kan hänskjuta en rättsfråga av prejudiciell natur för att avgöras av högsta domstolen, förutsatt att besvärstillstånd beviljas.

Om förslagen genomförs ökar högsta domstolens möjlighet att meddela prejudikat som styr och förenhetligar rättspraxis i synnerhet i civila mål. I dem har förutsättningarna för att meddela prejudikat i viss mån försvagats, eftersom de

civila målen överlag är färre än förr och mer sällan kommer till besvärinstanserna och de i hovrätten omfattas av systemet med tillstånd till fortsatt handläggning. Det är ändå klart att även andra lösningar med bredare effekt behövs för de mera allmänna problemen i fråga om rättegångarnas längd och kostnaderna för dem.

Flera utvecklingsprojekt angående rättegångssystemet som tidigare har inletts framskred under berättelseåret, men färdiga resultat får man ännu vänta på. Den stora arbetsgrupp som utreder rättsväsendet fortsätter till utgången av 2027. I en separat arbetsgrupp bedöms samtidigt viktiga frågor om hur grundlagsgarantierna för domstolsväsendets oberoende kan stärkas.

Det för domstolsväsendets kunder viktiga arbetet med att utveckla de allmänna domstolarnas verksamhet i praktiken fortsatte i samarbete med olika intressegrupper. Förfarandena i straffprocessen analyserades på basis av tingsrätternas samarbetsnätverk. Föregångaren inom arbetet med att utveckla domstolarna, kvalitetsprojektet inom Rovaniemi hovrätts domkrets, fyllde redan 25 år under berättelseåret och arbetet fortsätter fortfarande aktivt.

Domstolarnas ekonomiska situation är under det svåra läget för statsekonomi skälig, men håller på att åtstramas. Den viktiga extra satsning som rättsväsendet erhöll i samband med redogörelsen för rättsvärden går delvis förlorad under de närmaste åren i takt med sparåtgärderna. De extra resurser som domstolarna har fått har i varje fall gett eftertryck åt vikten av lyckad rekrytering av domare och annan personal samt av inskolning och fortbildning.

Högsta domstolens inhemska samarbete med olika medaktörer fortsatte under berättelseåret på många forum. Besöksrundan hos hovrätterna avslutades för den här gången, när vi på våren fick besöka Åbo hovrätt och på hösten Vasa hovrätt. Vi har på ömse håll kunnat konstatera nyttan av denna nya samarbetsform.

Vårt internationella samarbete har under berättelseåret fortgått på etablerat sätt med de högsta domstolarna i Norden och i Europeiska unionens medlemsstater, liksom med unionens domstol. Särskilt betydelsefullt har vi upplevt det vara att vi med liten insats har kunnat bidra till rättsstatsbygget i Ukraina och Moldavien. Ukrainarna har samtidigt på ett berörande sätt visat oss hur det är möjligt för rättsväsendet att upprätthålla verksamheten till och med under ett fullskaligt krig, fastän en del av personalen befinner sig vid fronten.

Jag tackar vår personal och våra samarbetsparter för en stark insats även under år 2024.

Iakttagelser om högsta domstolens prejudikat i brottmål 2024

MIKA HUOVILA

HÖGSTA DOMSTOLENS VIKTIGASTE UPPGIFT är att utveckla rättspraxis allmänt och att se till att praxis är enhetlig. För att fylla sin uppgift publicerar högsta domstolen prejudikat, vilkas antal under de senaste åren i medeltal har varit något under etthundra. För att högsta domstolens uppgift att styra praxis ska lyckas i praktiken krävs det att prejudikaten påverkar domstolarnas praxis åtminstone i huvudsak på det sätt som avsågs när prejudikaten meddelades. Prejudikaten måste därför vara tydliga och även i övrigt högklassiga så att de som tillämpar dem i sina avgöranden kan bedöma på vilka fall de är tillämpliga och vilken är den rättsnorm som ska tillämpas i det enskilda fallet.

Högsta domstolens prejudikat har genomgått en nästan total omvandling under de senaste årtiondena. Förr var det vanligt att ett avgörande av högsta domstolen inte innehöll mycket annat än rättsfakta och slutsats, så att den som ville tillämpa prejudikatet måste

bedöma på basis av dem om det är tillämpligt och vilken rättsnorm det har skapat. Eftersom den lagstiftning som skulle tillämpas var enklare än nu och innehöll bara en begränsad mängd författningar, kunde också prejudikat som skrevs på det sättet fylla högsta domstolens uppgift att vägleda.

Jag undersöker först mer allmänt prejudikatens innehåll och struktur: vad de innehåller, av vilka element de består och hurdana de i övrigt är till sin uppbyggnad. Efter det bedömer jag prejudikaten och gör, utifrån arten av den rättsnorm de innehåller, en indelning enligt de redan rätt etablerade kategorierna deklarativa och demonstrativa prejudikat (se t.ex. högsta domstolens årsberättelse 2022, s. 14.). Ställningstagandena och slutsatserna i den här översikten är naturligtvis enbart mina egna.

Straffprocessuella prejudikat, så som tvångsmedel, behandlas inte här och inte heller beslut om extraordi-

I denna översikt behandlar jag de prejudikat som högsta domstolen har meddelat 2024 med särskild hänsyn till högsta domstolens uppgift att vägleda rättspraxis. Jag har valt att behandla de prejudikat som gäller brottmål, eftersom de är flera till antalet och för att de sinsemellan utgör en relativt enhetlig grupp.

närt ändringssökande. De prejudikat som jag undersöker har meddelats 1.1 – 31.10.2024. Urvalet består således av sammanlagt 25 prejudikat.

Om prejudikatens innehåll och struktur

De prejudikat som studeras gäller enligt deras rubrik och uppslagsord följande brott i den ordning de har publicerats: narkotikabrott, ärekränkning, försök till grovt rån och grov misshandel, grovt skjutvapenbrott, skjutvapenförseelse, försök till rån, dopingbrott, narkotikabrott, missbruk av insiderinformation, ärekränkning och falsk angivelse, tagande av gisslan, grovt narkotikabrott, grovt skattebedrägeri, medhjälp till bedrägeri, smuggling och skattebedrägeri, medhjälp till förfalskning och skjutvapenbrott, lindrigt bedrägeri, medhjälp till grovt narkotikabrott, lindrigt skattebedrägeri, övergrepp i rättssak, grov våldtäkt mot barn samt våldtäkt.

Prejudikaten har i huvudsak handlat om brott som förhållandevis allmänt förekommer i rättspraxis. I det här sammanhanget bör observeras att i fyra prejudikat har frågor gällande två brott bedömts (HD 2023:4, HD 2024:28, HD 2024:39 och HD 2024:40) och i tre prejudikat har brottsrubriceringen inte alls nämnts i rubriken eftersom de har gällt straffrättens allmänna läror, dvs. särskilda frågor angående bestämmandet av straff (HD 2024:7 och HD 2024:30) samt medhjälp och uppsåt (HD 2024:49). Dessutom är det skäl att lägga märke till att den brottsbenämning som har använts i rubriken inte ensam talar om vilken fråga som har avgjorts i prejudikatet. Merparten av de frågor som har avgjorts under observationsperioden har gällt straffrättens allmänna läror, och i många avgöranden har det varit fråga om huruvida brottsrekvisitet i ett straffstadgande uppfylls eller i övrigt huruvida svaren har gjort sig skyldig till ett brott.

Den främsta iakttagelsen om brottmålsprejudikatens struktur är att de i huvudsak bildar en rätt så enhetlig

grupp. Högsta domstolens avgöranden i huvudsaken börjar med motiveringarna, i vilka den första rubriken vanligtvis är bakgrunden i målet. Där beskrivs omständigheterna i korthet, ofta genom att de lägre domstolarnas avgöranden refereras. Denna del av avgörandet tecknar bakgrunden till den följande argumentationen så att en förståelse av prejudikatets rättsregel vanligen inte kräver att man läser de lägre domstolarnas avgöranden. Högsta domstolens avgörande står i detta avseende ”på egna ben”.

I prejudikatet HD 2024:65 avviker referatet av bakgrunden från de andra prejudikaten genom att de lägre domstolarnas avgöranden har beskrivits i motiveringarna till högsta domstolens avgörande och inte separat före avgörandet. I prejudikatet har således en s.k. ultrakort referatmetod tillämpats. Den metoden används vanligen i prejudikat som gäller tillstånd till fortsatt handläggning.

Efter bakgrunden innehåller motiveringarna vanligen en punkt som beskriver vad målet handlar om. Frågeställningen motsvarar vanligen prejudikatets rubrik, så att samma frågor uttrycks, men det finns undantag från denna huvudregel. Efter frågeställningen refereras ofta de rättskällor som är tillämpliga i målet – lagstiftningen vanligen först. Det är påfallande att av de rättskällor som refereras utgör högsta domstolens tidigare prejudikat det största antalet. Detta är naturligt och visar att det angående de frågor som ska avgöras finns tidigare prejudikatur av vilken man kan få vägledning för övervägandena.

I referaten av rättskällorna kan högsta domstolen ibland presentera egna rättsliga bedömningar. För det mesta bedömer högsta domstolen dock rättskällorna i förhållande till den fråga som ska avgöras, vilket sker i ett särskilt avsnitt i domskälen. Också denna del av prejudikatet kan naturligtvis innehålla hänvisningar till sådana rättskällor som behövs för att förstå högsta domstolens bedömning.

Det är anmärkningsvärt att högsta domstolen i samband med denna ”allmänna del” av motiveringarna ofta utformar den prejudikatnorm som tillämpas i följande skede av motiveringarna, där omständigheterna i målet bedöms på basis av prejudikatnormen. Exempelvis i årets första straffrättsliga prejudikat HD 2024:2 utformade högsta domstolen en prejudikatnorm, enligt vilket straffstadgandets uttryck ”innehar narkotika” även täcker situationer där en person i utrymmen som denne besitter förvarar narkotika som tillhör någon annan. Därefter presenterade högsta domstolen i ”bedömningen i det föreliggande målet” mera av omständigheterna i målet och ansåg utifrån dem att det hade varit fråga om narkotikainnehav. Trots utformningen av den allmänna normen hade omständigheterna i målet central betydelse för förståelsen av rättsnormen i prejudikatet.

Slutligen kan i prejudikatens motiveringar finnas en punkt med slutsatser, där det berättas vad som följer av de föregående domskälen. Efter motiveringarna formuleras slutsatsen i domen eller beslutet.

En annan viktig iakttagelse beträffande de straffrättsliga prejudikaten är att i ungefär tre fjärdedelar, dvs. i nio fall har högsta domstolen, enligt vad som framgår av rubriken, meddelat prejudikat i två separata frågor. I fyra fall gäller den andra frågan straffmätningen (HD 2024:4, HD 2024:10, HD 2024:29 och HD 2024:48). I avgörandet HD 2024:25 prövades, utöver frågan om rekvisitet för insiderbrott uppfylldes, dessutom vilken förverkandepåföljden skulle vara, i avgörandet HD 2024:28 utöver frågan om ärekränkning, partiell lagakraft, i avgörandet HD 2024:39 skyddet mot självinkriminering i skattebedrägeri och medgärningsmannaskap i smuggling, i avgörandet HD 2024:40 medhjälp till förfalskning och skjutvapenbrott samt i avgörandet HD 2024:55 om övergrepp i rättssak förelåg och sammanträffande av brott. Man kan således säga att fastän 25 prejudikat i straffrättsliga mål meddelades under observationsperioden, så meddelades



samtidigt prejudikat i 34 olika frågor. För några årtionden sedan meddelades dylika prejudikat angående flera frågor inte i nämnvärd mån.

Utöver de prejudikat som gällde två frågor har det förekommit att det i motiveringarnas frågeställning har nämnts att det även varit fråga om bestämmande av straff eller straffmätning, även om bestämmandet av straff inte särskilt nämnts i rubriken (HD 2024:28, HD 2024:55, HD 2024:62 och HD 2024:65). I ett par fall hade straffet motiverats utförligt, fastän straffet inte heller i dem hade nämnts i frågeställningen (HD 2024:2 och HD 2024:39). Det är anmärkningsvärt att högsta domstolens straffmätning i dessa fall kan ha betydelse som rättskälla (se HD 2011:102, punkt 19).

Deklarativa och demonstrativa prejudikat

Med deklarativa prejudikat avses prejudikat där det som ska avgöras är ett relativt entydigt juridiskt problem, så som hur en viss bestämmelse i lagen ska tolkas eller hur den ska tillämpas i en specifik situation (tolknings- och tillämpningsprejudikat). Å andra sidan kan det i ett deklarativt prejudikat även vara fråga om att fylla en lucka i lagen (laglucka) med hjälp av prövning som bygger på andra rättskällor. I sistnämnda fall är det alltså fråga om situationer där det inte finns någon lagbestämmelse som skulle vara tillämplig på det fall som ska lösas. Även i dessa fall är det dock för det mesta möjligt att använda sig av tidigare prejudikat eller exempelvis Europeiska människorättsdomstolens rättspraxis.

Det finns många slags prejudikat som kan kallas demonstrativa. Till exempel prejudikat som gäller bevisvärdering och straffmätning har ansetts vara demonstrativa. De demonstrativa prejudikaten har beskrivits till exempel som auktoritativa argument-samlingar och deras betydelse har ansetts ligga i att de åskådliggör eller belyser en viss frågeställning eller formar en utgångspunkt för juridisk prövning beträffande en viss fråga. Typiskt för sådana prejudikat är att

de ofta ger uttryck för en avvägningsnorm eller annars innehåller en avvägning mellan olika omständigheter eller synpunkter.

Kategoriseringen av prejudikaten är grov, och det är inte ens möjligt att på ett naturligt sätt placera alla prejudikat i någon av de nämnda kategorierna. Dessutom innehåller vissa prejudikat även element från de olika kategorierna. I synnerhet när det gäller att tillämpa en bestämmelse som innehåller ett begrepp som lämnar rum för prövning, kan ett prejudikat angående tillämpning av lagen innehålla avvägning och till sin form vara demonstrativt. Ett vanligt exempel på ett sådant hybridfall är prejudikat där högsta domstolen prövar om ett brott bedömt som en helhet ska anses grovt eller ringa på det sätt som avses i straffbestämmelsen. Bedömningen av brottets grovhetsgrad sker då i sista hand utifrån omständigheterna i målet. Under observationsperioden fanns det två sådana prejudikat (HD 2024:48, lindrigt bedrägeri, och HD 2024:51, lindrigt skattebedrägeri). På ett sätt som är kännetecknande för demonstrativa prejudikat bedömdes i målet HD 2024:29 frågan om hur grovt ett frihetsberövande hade varit vid tagande av gisslan.

Under observationsperioden påträffades fall som hänför sig till samtliga ovan nämnda kategorier. Som exempel på tolkningsprejudikat kan man lyfta fram avgörandet HD 2024:7, i vilket högsta domstolen tolkade bestämmelsen i 24 a § 2 mom. 1 punkten i lagen om verkställighet av samhällspåföljder, enligt vilken ett brott mot vissa skyldigheter enligt lagen är grovt, om den dömde trots varning upprepade gånger bryter mot sina skyldigheter. Som påföljd för grovt brott mot skyldigheterna kan samhällstjänststraffet omvandlas till ovillkorligt fängelse. Högsta domstolen ansåg att det inte fanns grunder för att tolka lagens ordalydelse extensivt så att ett brott mot skyldigheterna ska anses vara grovt när den dömde efter att ha fått varning bryter mot skyldigheterna endast en gång.

Prejudikaten har i huvudsak handlat om brott som förhållandevis allmänt förekommer i rättspraxis.

Till kategorin tillämpningsprejudikat hör avgörandet HD 2024:13, där bestämmelsen i 31 kap. 1 § 1 mom. 1 punkten i strafflagen om rån skulle tillämpas. Enligt den ska för rån dömas bland annat den som genom våld eller hot om våld olovligen tillägnar sig lös egendom ur någon annans besittning. Högsta domstolen ansåg att cannabisväxter och narkotika som olagligen hade funnits i målsägandens besittning, och som inte åtnjöt likadant egendomsskydd som laglig egendom och som inte hade ekonomiskt värde på en laglig marknad, var sådan annans lösa egendom som avses i straffbestämmelsen om rån. Avgörandet visar att skillnaden mellan tolkning och tillämpning av lag inte alltid är helt tydlig. Den fråga som skulle lösas hade åtminstone i princip även kunnat bedömas allmänt genom tolkning av straffbestämmelsen. Utmärkande för tillämpningsprejudikaten kan anses vara att domstolen i sina domskäl bedömer omständigheterna i målet utifrån det stadgande som ska tillämpas. I tolkningsprejudikaten är det däremot en bestämmelse som lämnar rum för tolkning som analyseras och som eventuellt kan bedömas separat från omständigheterna i målet.

Som exempel på hybridfall kan tas det ovan nämnda HD 2024:51, i vilket högsta domstolen först på allmän

nivå formulerade en ”demonstrativ avvägningsnorm” angående hur det är motiverat att tolka bestämmelsen i 29 kap. 3 § strafflagen om lindrigt skattebedrägeri. Därefter ansåg högsta domstolen på basis av sin egen och de lägre domstolarnas tidigare praxis att det var motiverat att tolka bestämmelsens rekvisit angående penningvärdet så, att utgångspunkten är att om den eftertraktade vinningen överskrider 1 000 euro kan ett skattebedrägeri inte anses vara ringa. Slutligen tillämpade högsta domstolen dessa rättsnormer på omständigheterna i det föreliggande målet.

Under observationsperioden meddelades tre straffrättsliga prejudikat som gällde utfyllande av en lucka i lagen: HD 2024:4 som gällde lagkonkurrens mellan försök till grovt rån och grov misshandel, HD 2024:39 angående skydd mot självinkriminering vid skattebedrägeri och HD 2024:55 om sammanträffande av brott. Ingen av de frågor som skulle bedömas finns reglerad i lag och någon uttrycklig bestämmelse om skyddet mot självinkriminering finns inte heller i Europeiska människorättskonventionen. Angående alla dessa frågor finns det däremot tidigare prejudikat som avgöranden delvis kunde stödja sig på, och principen om skydd mot självinkriminering bygger som känt på

Kategoriseringen av prejudikaten är grov, och det är inte ens möjligt att på ett naturligt sätt placera alla prejudikat i någon av de nämnda kategorierna.

Europeiska människorättsdomstolens omfattande rättspraxis angående Europakonventionen. I avgörandet om skyddet mot självinkriminering, som avgjordes på förstärkt avdelning, var det anmärkningsvärt att högsta domstolen gjorde en annan bedömning gällande förut-sättningarna för att få skydd än den gjort i ett liknande tidigare prejudikat HD 2013:2.

Som det redan tidigare framgår gavs även flera demonstrativa prejudikat under observationsperioden. I sex avgöranden var det enligt rubriken fråga om straffmätning. Bevisvärdering gjordes dessutom vid sidan av prejudikatfrågan i avgörandena HD 2024:16, HD 2024:21 och HD 2024:34, även om uppslagsorden bevisning och bevisvärdering inte lyfts fram i något av dem.

Slutligen är det skäl att som ett särpräglat exempel nämna avgörandet HD 2024:32 som gäller grovt narkotikabrott. Fastän prejudikatet enligt uppslagsorden och delvis enligt rubriktexten gäller straffmätning, hänför sig kärnan i prejudikatets budskap till ett utlåtande som högsta domstolen begärt av Institutet för hälsa och välfärd. På basis av detta och av de andra nyaste expertutlåtandena bedömdes i prejudikatet den genomsnittliga missbruksdosen annorlunda än i ett prejudikat från

år 2005. Den sedvanliga missbruksdosen har central betydelse för straffpraxis när det gäller narkotikabrott och för dess enhetlighet, eftersom mängden av olika slags narkotika bedöms i rättspraxis på basis av den sedvanliga missbruksdosen. I fallet HD 2024:32 är det inte beträffande detta kärnbudskap fråga om ett demonstrativt prejudikat i bevisfrågan, där argumentationen om bevisvärderingen skulle vara central, men inte heller fråga om ett prejudikat angående tolkning eller tillämpning av lag eller utfyllande av en lucka i lagen. Det som däremot är centralt är de genomsnittliga missbruksdoser vilka konstateras i slutsatsen i bevisvärderingen. Avgörandet visar för sin del att det inte är möjligt att på ett naturligt sätt klassificera alla prejudikat enligt någon av de ovan nämnda kategorierna.

Fakta spelar en roll

Som det konstaterades i början har högsta domstolens prejudikat genomgått en omvandling. Förr stod fakta, dvs. omständigheterna, i fokus medan relevanta fakta i målet numera vanligen konstateras i slutet av domskälen i avsnittet ”bedömningen i föreliggande mål”, och de kan till sin längd utgöra en relativt liten del av motiveringarna till prejudikatet. Har omständigheterna

i prejudikatsmålen således delvis förlorat sin betydelse för dem som tillämpar prejudikat? Traditionellt har det ansetts att ett prejudikats tillämplighet på ett nytt fall bedöms på basis av om det är fråga om ett liknande fall och genom att jämföra fakta i målen med varandra. Beskrivande i det avseendet är bestämmelsen i 30 kap. 3 § 1 mom. i rättegångsbalken angående villkoren för besvärstillstånd. Enligt bestämmelsen kan besvärstillstånd beviljas av prejudikatsskäl, ”om det med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall” är av vikt att ärendet prövas av högsta domstolen.

Det är klart att betydelsen av omständigheterna i det enskilda fallet varierar i prejudikaten beroende på arten av de frågor som ska avgöras. I prejudikat som gäller tolkning av lagen har enskilda fakta inte nödvändigtvis betydelse när den rättsnorm som prejudikatet formulerar tillämpas. I det ovan nämnda tolkningsprejudikatet HD 2024:7, där det ansågs att brottet mot skyldigheter-na inte var grovt på det sätt som avses i lagen om verkställighet av samhällspåföljder när den som hade dömts till samhällstjänst visserligen hade fått varning men brutit mot skyldigheterna endast en gång, hade bara en omständighet betydelse, dvs. att svaranden hade brutit mot skyldigheterna enligt samhällstjänsten endast en gång. När man bedömer prejudikatets tillämplighet på nya fall har endast antalet brott mot skyldigheterna som skett efter varning betydelse. I demonstrativa prejudikat kan däremot antalet relevanta omständigheter vara stort och en jämförelse betydligt mer komplicerad.

Min uppfattning är att den centrala betydelse som omständigheterna i det enskilda fallet har vid tillämpningen av prejudikat inte nämnvärt har förändrats. Detta beror delvis på att högsta domstolen kan styra rättspraxis enbart genom att avgöra enskilda rättsfall. En mångsidig juridisk argumentation i högsta domstolens prejudikat kan dock underlätta tillämparen att bedöma prejudikatets tillämplighet och effekter i ett nytt fall som ska avgöras samt att eventuellt hitta ett



rättsfall eller någon annan rättskälla som passar bättre i det nya fallet. För tillämparen är ”Bedömningen i det föreliggande målet” därför den viktigaste delen i ett prejudikat. På motsvarande sätt är det lika viktigt att högsta domstolen i prejudikatet exakt refererar de relevanta omständigheter på vilka prejudikatsnormen tillämpas, men inte nödvändigtvis mer än så. En överdriven mängd fakta kan också försvåra bedömningen av prejudikatets tillämplighet på ett nytt fall och kan därmed försvaga prejudikatets effekt.

Marknadsdomstolsmålen i högsta domstolen

SANNA HOLKERI OCH PEKKA PULKKINEN

Mål som har behandlats i första instans i marknadsdomstolen behandlas i högsta domstolen i ärendegruppen för civilmål. Till dem har sedan tidigare hört de så kallade marknadsrättsliga ärendena, utöver vilka även tvistemål och ansökningsärenden som gäller industriella rättigheter och upphovsrätt har överförs från Helsingfors tingsrätt och hovrätt till marknadsdomstolens behörighet genom en reform som trädde i kraft 1.9.2013.

I DEN HÄR ARTIKELN ges en översikt över de ifrågavarande ärendegrupperna och behandlingen av de ärenden som hör till grupperna i högsta domstolen efter den ovan nämnda reformen, det vill säga från och med år 2014.

Ärenden som hör till marknadsdomstolens behörighet och behandlingen av dem

Marknadsdomstolen är specialdomstol i marknadsrättsliga ärenden samt i tvistemål och ansökningsärenden som gäller industriella rättigheter och upphovsrätt. Den är även första instans för besvärärenden som gäller beslut om registrering av industriella rättigheter. Marknadsdomstolen är dessutom behörig specialdomstol i ärenden som gäller konkurrens- och tillsynsärenden samt offentlig upphandling.

Bestämmelser om behandlingen i marknadsdomstolen samt om överklagande av marknadsdomstolens avgöranden finns i lagen om rättegång i marknadsdom-

stolen. På rättegångsförfarandet tillämpas dessutom beroende på ärendets natur antingen rättegångsbalken eller lagen om rättegång i förvaltningsärenden. På motsvarande sätt överklagas marknadsdomstolens avgöranden å ena sidan till högsta domstolen och å andra sidan till högsta förvaltningsdomstolen. I tvistemål och ansökningsärenden som gäller industriella rättigheter och upphovsrätt samt i marknadsrättsliga ärenden tillämpas bestämmelserna i rättegångsbalken, och överklagande sker genom besvär till högsta domstolen.

Som industriella och upphovsrättsliga tvistemål behandlar marknadsdomstolen bland annat käromål som gäller intrång i ensamrätt till patent, nyttighetsmodell, varumärke, firma och upphovsrätt samt upphävande av registrering av industriella rättigheter och vissa tvistemål enligt lagen om företagshemligheter. Till ansökningsärendena hör bland annat säkringsåtgärder som gäller immateriella rättigheter.

Antalet ärenden som år 2024 inkom från marknadsdomstolen var 18 och i dem beviljades 4 besvärstillstånd.

De marknadsrättsliga ärendena handlar i sin tur huvudsakligen om yrkanden om förbud mot påstådda lagstridiga förfaranden i ärenden som hör till marknadsdomstolens behörighet bland annat enligt konsumentskyddslagen, betaltjänstlagen, lagen om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare, lagen om betalningsvillkor i kommersiella avtal, alkohollagen och tobakslagen. Som marknadsrättsliga ärenden behandlas även till exempel meddelande av förbud enligt lagen om otillbörligt förfarande i näringsverksamhet, vilket kan gälla bland annat förfarande i strid med god affärssed. Marknadsrättsliga ärenden blir vanligen anhängiga på ansökan av konsumentombudsmannen eller av den näringsidkare mot vilken det förfarande som yrkandet gäller riktar sig eller vars verksamhet förfarandet skadar. Rättegångsbalkens bestämmelser är endast i begränsad omfattning tillämpliga på behandlingen av marknadsrättsliga ärenden.

Marknadsdomstolen är i regel domför i en sammansättning med tre lagfarna ledamöter, men bland annat i ärenden som gäller patent eller nyttighetsmodeller består sammansättningen dessutom av en sakkunnigledamot, dvs. en marknadsrättsingenjör. Till marknadsdomstolens sammansättning kan även vid behandlingen av andra ärenden höra högst två sakkunnigledamöter med uppdraget som bisyssla, om ärendets natur kräver det.

Överklagande av marknadsdomstolens avgöranden och behandlingen i högsta domstolen

Marknadsdomstolens avgöranden i de ovan nämnda ärendena överklagas genom besvär direkt till högsta domstolen, vilket förutsätter besvärstillstånd. I behandlingen i högsta domstolen tillämpas även i övrigt samma förfarande som när det gäller ändringssökande i mål som hovrätten har behandlat i andra instans. I högsta domstolen deltar inte tekniska eller andra sakkunnigledamöter i behandlingen, utan målen avgörs i sedvanlig sammansättning enligt 2 kap. 9–10 § rättegångsbalken, så att ledamöterna i regel utses slumpmässigt med stöd

av 12 § i högsta domstolens arbetsordning. Om särskild immaterialrättslig expertis krävs för att avgöra ett mål, ska till granskande ledamot om möjligt förordnas någon av de ledamöter som är särskilt insatta i frågor som gäller detta rättsområde. Dessutom tilldelas marknadsdomstolsärendena i första hand till de föredragande som är insatta i dessa ärenden.

Under observationsperioden med början år 2014 har årligen 8–20 tvistemål och ansökningsärenden som gäller industriella rättigheter och upphovsrätt samt marknadsrättsliga ärenden blivit anhängiga i högsta domstolen. Under de senaste fem åren har sammanlagt 67 ärenden inkommit från marknadsdomstolen och 17 besvärstillstånd har beviljats. Antalet ärenden som år 2024 inkom från marknadsdomstolen var 18 och i dem beviljades 4 besvärstillstånd. Det är således fråga om en liten ärendegrupp, där också en mindre förändring av årlig variation. Allmänt taget kan man dock konstatera att den nedgång i antalet civila mål som under de senaste åren blivit anhängiga i högsta domstolen samt antalet besvärstillstånd som beviljats i dem, vilka framgår ur årsberättelsens statistikavsnitt, inte har avspeglats i antalet ärenden som kommer till högsta domstolen från marknadsdomstolen eller i antalet besvärstillstånd i dem.

Prejudikat i tvistemål och ansökningsärenden som gäller industriella rättigheter och upphovsrätt

Sedan år 2014 har högsta domstolen meddelat 17 prejudikat i immaterialrättsliga tvistemål och ansökningsärenden, varav det i merparten av fallen har varit fråga om överklagande enligt nu gällande lagstiftning av marknadsdomstolens avgörande.

Upphovsrättsliga avgöranden har under observationsperioden meddelats i sex fall, vilka handlat bland annat om användning av verk på digitala nätforum.

Avgörandena HD 2017:85 och HD 2022:47 gäller upphovsrättshavarens rätt att med stöd av 60 a § upp-

hovsrättslagen av en teleoperatör få kontaktuppgifter om sådana teleanslutningar från vilka upphovsrättskyddade filmverk görs tillgängliga för allmänheten genom fildelning på nätverket BitTorrent utan samtycke av rättsinnehavaren. Med hjälp av kontaktuppgifterna har rättsinnehavaren möjlighet att mot dem som sprider verken rikta krav på grund av intrång i ensamrätten. I avgörandet HD 2017:85 ansåg högsta domstolen att kontaktuppgifter som teleföretaget lagrar med stöd av lag uteslutande för myndigheternas behov inte skulle lämnas ut. Avgörandet HD 2022:47 handlar i sin tur om förutsättningarna att bestämma att kontaktuppgifter ska ges ut och i synnerhet om vad som avses med att upphovsrättsligt skyddat material görs tillgängligt för allmänheten i en omfattning som är betydande med tanke på det upphovsrättsliga skyddet. I tolkningen av vad som är betydande skulle enligt högsta domstolen bland annat beaktas omfattningen av det upphovsrättskyddade material som delats, materialets art och omständigheter som hänförde sig till hur den som hade använt teleanslutningen hade förfarit samt det faktum att ett domstolsförordnande innebär att teleanslutningsanvändarens kontaktuppgifter lämnas ut till en annan privat aktör på ett sätt som begränsar skyddet för användarens integritet.

I avgörandet HD 2023:48 var det fråga om ett mediabolags rätt att i en artikel i en nättidning ta in en skärmdump från ett Instagramkonto av ett fotografi på en offentlig person som artikeln handlade om och som hade ensamrätt till fotografiet med stöd av 49 a § upphovsrättslagen. I målet bedömde högsta domstolen huruvida bolaget hade rätt att utan fotografens samtycke göra fotografiet tillgängligt för allmänheten med

stöd av å ena sidan pressens lånerätt enligt 25 § 1 mom. 2 punkten upphovsrättslagen och å andra sidan citaträtten med stöd av 22 § upphovsrättslagen. I avgörandet ansåg domstolen att förutsättningar för att tillämpa dessa begränsningar av ensamrätten inte förelåg i detta fall och att publiceringen av bilden i tidningen således hade kränkt fotografens ensamrätt.

Högsta domstolen har även meddelat två prejudikat angående kollektiv förvaltning av upphovsrätt. I avgörandet HD 2022:44 ålades Tonsättarnas Upphovsrättsbyrå Teosto rf att till ett TV-bolag återbära upphovsrättsersättningar som bolaget hade betalat, till den del de översteg ett fastställt rimligt belopp för ersättningarna, och i avgörandet HD 2024:53 ansågs det att Kopiosto rf inte hade haft rätt att i eget namn för rättsinnehavare som föreningen företrädde föra talan om intrång i ensamrätt. I det senare målet begärde högsta domstolen förhandsavgörande av Europeiska unionens domstol, som avgjorde saken genom dom 23.11.2023 Telia Finland, C-201/22, EU:C:2023:914.

När det gäller patent har det under motsvarande tid meddelats sex prejudikat, vilka huvudsakligen gäller frågor angående förfarandet och säkringsåtgärder. Avgörandet HD 2015:51 gällde tolkningen av bestämmelserna i 57 a § 1 och 2 mom. patentlagen om omvänd bevisbörda samt beaktande av skyddet för affärshemligheter i mål som gäller kränkning av s.k. analogimetodpatent. I avgörandet HD 2015:77 ansåg högsta domstolen att en domstol inte ska bedöma grunderna för ett patentintrång i en situation där talan om intrång har förkastats för att patentet förklarats ogiltigt. I avgörandet HD 2018:59 ansåg högsta domstolen att rättskraften av en dom om ersättning för patentintrång

förhindrade, under omständigheterna i fallet, prövning av ersättningsyrkanden som gjordes senare och gällde samma intrång.

I avgörandet HD 2019:10 bedömdes förutsättningarna att meddela säkringsåtgärd och förordna om att information ska ges ut med stöd av lagen om säkerställande av bevisning i tvistemål som gäller immateriella rättigheter. På yrkande av patenthavaren ålades utsökningsmannen att spara räkningar, kvitton, bokföringsmaterial samt orderböcker som gällde den kränkande produkten och som fanns hos den som hade kränkt patentet. Patenthavaren beviljades även rätt att hos utsökningsmannen ta del av det material som säkringsåtgärden omfattade och att få kopior och fotografier av det.

I avgörandet HD 2019:34, som gäller säkringsåtgärd med stöd av 7 kap. 3 § rättegångsbalken, ansåg högsta domstolen att en säkringsåtgärd ska återkallas om förhållandena efter att säkringsåtgärden meddelades har förändrats på ett sådant sätt att förutsättningarna för åtgärden inte längre uppfylls. En sådan ändring av förhållandena kan, vid sidan av de omständigheter på grund av vilka säkringsåtgärden har meddelats, även gälla förändringar i det rättsläge på vilket bedömningen av förutsättningarna för säkringsåtgärden har grundats. En säkringsåtgärd som beviljats för ett sannolikt intrång i ett tilläggsskydd enligt förordningen (EG) nr 469/2009 om tilläggsskydd för läkemedel återkallades eftersom ett förhandsavgörande av EU-domstolen hade rubbat presumtionen om tilläggsskyddets giltighet. I avgörandet HD 2023:61 konstaterades i sin tur ett procedurfel i handläggningen av en säkringsåtgärd. Marknadsdomstolen hade ansett att giltighetspresumtionen angående ett tilläggsskydd som var föremål för ett påstått intrång hade rubbats och hade därför förkastat ansökan om säkringsåtgärd med hänvisning till påståenden i motpartens bemötande utan att ge den

som hade ansökt om säkringsåtgärden tillfälle att yttra sig med anledning av påståendena.

Tre prejudikat gäller bedömningen av varumärkesintrång. I avgörandet HD 2016:16 gjorde domstolen en omfattande bedömning av ett känt varumärke och i avgörandet HD 2017:42 av skyddet för ett utstyrselvarumärke. Avgörandet HD 2023:87 gäller varumärkesinnehavarens rätt att förbjuda försäljning av varor som innehavaren själv har släppt ut på marknaden så att varumärkesrätten angående dem således har konsumerats. Innehavaren av varumärket SODASTREAM hade på marknaden släppt ut påfyllningsbara koldioxidflaskor för drycker. Varumärket var ingraverat på flaskorna. En annan näringsidkare hade börjat återanvända flaskor som returnerats av konsumenterna genom att fylla dem på nytt och sälja dem. På flaskorna som såldes hade återförsäljarens etikett bytts så att det ingraverade varumärket SODASTREAM förblev synligt. Högsta domstolen ansåg att varumärkesinnehavaren, trots att ensamrätten hade konsumerats, hade rätt att motsätta sig att de återfyllda flaskorna såldes till den del detta kunde ge konsumenterna det felaktiga intrycket att det fanns ett ekonomiskt band mellan varumärkesinnehavaren och återförsäljaren. Högsta domstolen begärde i målet förhandsavgörande av EU-domstolen, som avgjorde saken genom dom 27.10.2022 Soda-Club (CO2) och SodaStream International, EU:C:2022:834.

Högsta domstolen har under observationsperioden meddelat två prejudikat som gäller firma. Domstolen bedömde i avgörandet HD 2022:41 ett yrkande på att häva en bifirma på grund av underlåtenhet att bruka firman och i avgörandet HD 2024:11 upphävande av firma på den grunden att en persons samtycke till att hennes släktnamn användes hade upphört. I det sistnämnda avgörandet hävdades även det varumärke som innehöll släktnamnet, eftersom varumärket hade blivit vilseledande.





Prejudikat i marknadsrättsliga ärenden

I marknadsrättsliga ärenden har fem prejudikat meddelats under observationsperioden. Av dem gäller fyra konsumentombudsmannens yrkande på förbud mot förfarande i strid med konsumentskyddslagen. I avgörandet HD 2017:83 bedömdes huruvida ett prislofte i marknadsföring var vilseledande. I avgörandet HD 2016:49 som gällde reglering av avtalsvillkor ansåg högsta domstolen att ett villkor om en särskild avgift för pappersfakturer för telefonabonnemang inte var oskäligt. I de färskaste avgörandena HD 2024:58 och HD 2024:59 angående s.k. snabbblån bedömde domstolen huruvida kostnaderna för vissa tjänster åt konsumenterna i ett kreditavtal mot särskild betalning var sådana kreditkostnader som avses i konsumentskyddslagen. Högsta domstolen ansåg att det var fråga om kreditkostnader, vilkas maximibelopp således hade överskridits och att det fanns skäl för att ålägga ett förbud.

I avgörandet HD 2023:68, som gällde reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare, förbjöds med stöd av lagen om betalningsvillkor i kommersiella avtal en upphandlingsenhet att mellan upphandlingsenheten och ett bolag fortsätta tillämpa avtalspraxis, enligt vilken bolaget inte hade rätt till dröjsmålsränta om upphandlingsenhetens betalning hade gjorts från dess bankkonto på förfallodagen, även om det betalade beloppet fanns på bolagets konto först efter förfallodagen.

Förändringar i arbetet borde ses som en möjlighet

JAANA-MAIJA KOUKI

ATT DIGITALISERA HÖGSTA DOMSTOLENS VERKSAMHET har varit en lång process som har hållit på redan i drygt ett årtionde. Rättskipningen har först digitaliserats inom de ramar som de gamla systemen har tillåtit och nu genom systemet AIPA. Samtidigt har de administrativa ärendena digitaliserats i systemet Hilda.

Det pågår en förändring som skär genom hela verksamheten i högsta domstolen. Pappersvärlden överges och vi övergår till datorstödda informationssystem. För den som funderar över saken är digitaliseringen, beroende på tycke och kunnande, antingen ett hot eller en möjlighet. De nya slags kraven på kunnande kräver att man förnyar sig.

Informationsförvaltning och datahantering

Som expert på informationsförvaltning hör det till mina uppgifter att se till att det för högsta domstolens rättskipning och förvaltning finns ändamålsenliga, fungerande och datasäkra informationssystem och apparater inom de ramar som Rättsregistercentralen, Statens center för informations- och kommunikationsteknik ”Valtori” och Domstolsverket erbjuder. I frågor som gäller informationsförvaltning och datahantering deltar jag i arbetet med att utveckla planeringen och utvecklandet av arbetsprocesserna i högsta domstolen

samt i projekt som gäller att utveckla förvaltningsområdets datasystem. Till mina uppgifter hör dessutom att reagera på störningar. Arbetsmängden har ökat, kraven i en ständigt föränderlig arbetsmiljö kräver att man är på alerten.

Inom informationsförvaltningen förenas tillämpning av data- och informationsteknik med praktisk verksamhet. Jag samlar information och organiserar lagringen så att informationen finns tillgänglig på ett tillförlitligt och ändamålsenligt sätt, t.ex. genom att underhålla systemen. Det är inte fråga enbart om teknik, utan även om att kombinera verksamhet och informationsgång så att det blir möjligt att dra nytta av informationsströmmarna exempelvis i ledande uppgifter. Till kärnan i arbetet hör att samordna talrika små delar så att de tjänar högsta domstolens kärnuppgifter.

Jag började mitt arbete på högsta domstolen 2008 i domstolens tillfälliga lokaler i byggnaden Heimola. Informations- och kommunikationstekniken (ICT) var mycket anspråkslös och efter sin tid. Elektroniskt arbete betydde textbehandling med WordPro och ärendehantering med Notes; inte mobilapparater, för att inte tala om trådlös kommunikation. Spurten mot nuet med några ledande element – grundlägg-

*Livet forstår
baglæns, men må
leves forlæns.*

– S. KIERKEGAARD

I takt med digitaliseringen blir substanskunnande och förmåga att tillämpa allt viktigare inom informationsförvaltningen.

gande teknik, kunnande, system som möjliggör elektronisk behandling – har varit fartfylld och resultatrik.

Samarbete och delning av tyst kunskap

I högsta domstolens informationsförvaltning ger vi stöd på arbetsplatsen och beställer apparater, lösenord och användarrättigheter. Vi arbetar sektorsövergripande enskilt med var och en, vi lyssnar på behoven, vi funderar på lösningar, vi gör tidtabeller och vi förhandlar. I den stödenhet som inrättades för ett år sedan sörjer vi för säkerheten och producerar vi många slags interna tjänster. Expeditionsvaktens arbete utvecklas till att svara mot de vardagliga behov som elektroniskt arbete skapar. Inom ICT samarbetar vi med Valtori, Rättsregistercentralen, Domstolsverket och andra domstolar samt med nätverk inom förvaltningsområdet. Betydelsen av samarbete växer hela tiden – vilket innebär anpassning av tidtabeller, val av tjänster samt bedömning och genomförande av datasäkerhet och dataskydd.

Innan ett nytt system kan användas av alla har mycket och olika slags samarbete pågått. Informationsförvaltningen måste i egenskap av budbärare, översättare till finska och förståsigpåare samarbeta såväl inom högsta domstolen som utåt. Vi beskriver processerna, planerar användarrättigheterna och bekantar oss med de system som används hos precis var och en och med dem som använder systemet.

Tyst kunskap innebär inom informationsförvaltningen en förmåga att dela kunskap genom att diskutera, acceptera, ge modeller, integrera och reflektera. En del av den tysta kunskapen består av nätverk och

kontakter som behövs i olika situationer. När tyst kunskap lyckas blir verksamheten smidig, effektiv och felfri, vilket dock kan vara svårt att mäta.

I takt med digitaliseringen blir substanskunnande och förmåga att tillämpa allt viktigare inom informationsförvaltningen. När arbetsprocessen digitaliserats genom AIPA har vi märkt att betydelsen av att kedjorna fungerar har blivit aktuell på ett alldeles nytt sätt; det utförda arbetet påverkar direkt arbetet för följande person som behandlar informationen såväl mellan domstolarna som inom dem. När arbetet övergår från en aktör till nästa, t.ex. från registratören till en gruppchef eller från en föredragande till en föredragningsassistent, är det viktigt att detta inte bara sker inom rätt tid och att det utförda arbetet är kvalitativt utan också att det rapporteras och att den egna uppgiften utförs. Digitala arbetsmetoder innebär att var och en måste fundera på informationsgången: vem kommunicerar, vad kommuniceras, hur görs det och var finns informationen? Erfarenhetsbaserad tyst kunskap är till sin grundläggande natur subjektiv och det krävs sakkunskap för att integrera den i en ny slags verksamhet.

Lärandet och kunskapsbehoven förändras

Arbetet vid kansliet har traditionellt uppfattats vara rutinartat och prestationsinriktat. I takt med digitaliseringen växer betydelsen av självständighet och sakkunskap. Tillämpning har kommit för att stanna. Nya slags krav ställs i ett arbete under fortlöpande förändring.

För kansliets del skapas de bästa förutsättningarna för framgång i arbetet genom goda baskunskaper i såväl teknik som substans, samt förmåga att tillämpa det man lärt sig. Den tekniska baskunskapen borde hos var och en som rekryteras till kansliarbete ligga på en nivå på vilken man kan bygga substanskunnande. Arbetsplatsen borde inte längre få vara en lärdomsskola, där inskolningen börjar t.ex. genom att lära sig grunderna i att använda e-post. Vars och ens verktygslåda borde också innehålla förmåga att bedöma sitt eget kunnande och känna sina egna styrkor.

En av uppgifterna för ICT-utskottet hos högsta domstolen har varit att se till att hela personalen



Kansliets fyra decennier

NIINA LANTTO

SUVI IKONEN gjorde en imponerande karriär i högsta domstolen genom att arbeta vid kansliet som byråbiträde, arkivarie, sekreterare för I-avdelningens ordförande, kanslichefens sekreterare samt föredragningsassistent. Ikonen gick i pension 1.9.2004 efter att ha arbetat på högsta domstolen i sammanlagt 44 år. Ikonen fick under sin karriär flera hedersutmärkelser som erkänsla för långvarig tjänst för statens bästa.

Var arbetade du innan du kom till högsta domstolen? När började du på högsta domstolen och i vilka uppgifter?

Jag blev student från Helsingin yhteislyseo 1979. Innan jag kom till högsta domstolen arbetade jag på Maria sjukhus som biträdande sköterska på bäddavdelningen i avdelningsgruppen för kirurgi och inremedicinska sjukdomar. Hösten 1980 råkade jag se en annons om en plats som t.f. byråbiträde vid högsta domstolen. Uppenbarligen fanns det många sökande, men jag lyckades få platsen.

Vilka slags arbetsuppgifter hade du och hurdant var arbetet på högsta domstolen?

Min karriär började i högsta domstolens filial på Glogatan 3. Systemet med besvärstillstånd hade nyligen tagits i bruk och jag hade anställts på grund av målanhopningen. Till mina arbetsuppgifter hörde bl.a. att kopiera dokument åt ledamöterna – det fanns mycket kopieringsarbete. Arbetstakten var intensiv, men lyckligtvis var kollegerna trevliga. Jaakko Wäre var då kanslichef och Curt Olsson president.

År 1983 gick flyttade jag till Norra Esplanaden 3 som arkivarie. På arkivet var arbetstakten lugnare, men

arbetet var självständigt och krävde noggrannhet. Vid sidan av arkivarbetet arbetade jag då också några månader på registratorskontoret. Dessutom tog jag vid sidan av arbetet en tvåårig kontorsexamen för statsförvaltningen (VHTT) och blev klar i maj 1987. Senare tog jag även merkonomexamen. Som arkivarie fortsatte jag till 1988.

I början av 1990-talet blev jag sekreterare för Paavo Salervo som var ordförande för I-avdelningen. Till uppgiften hörde att biträda Salervo och gruppchefen Anneli Tuomola i planeringen av sessionerna, att sköta ledamöternas semesterärenden samt att sköta kontakten med föredragandena.

I början av 2000-talet efter sammanslagningen av avdelningar blev jag föredragningsassistent och fortsatte i den uppgiften karriären ut. Det var först som föredragningsassistent som jag kom att fördjupa mig närmare i skrivarbete. När högsta domstolen fick en centraldator började assistenterna göra koncept till avslag och även kortare koncept till beslut om återbrytande samt expeditioner och annat efterarbete. Arbetet som assistent är enligt min mening i hög grad ett serviceyrke och det är självständigt. Assistenternas arbete har under årens lopp ökat och även antalet assistenter har således utökats. Assistenterna samarbetar med föredragandena och vanligen löper samarbetet smidigare när man har lärt sig känna föredragandena och deras arbetssätt. Under min tid har jag fått arbeta med fantastiska människor, och jag tror att det är ”hemligheten” bakom min långa karriär.

Hur har arbetsmetoderna och systemen förändrats? Hurdana tycker du att förändringarna har varit?

När jag började arbetet 1980 fanns det inte några datorer på HD, utan enbart elektriska skrivmaskiner. På Glogatan

utbildas i att använda program och apparater som tas i bruk så att alla har en nivå som gör det möjligt att arbeta självständigt. När man behärskar arbetsredskapen kan man koncentrera sig på kärnuppgiften, dvs. att stödja rättskipningen.

Traditionell utbildning där kunskap lagras i minnet för att invänta senare användning ger inte sådant kunnande som behövs i dagens läge. Det kunnande som krävs får man genom verksamhet och tänkande. Problemlösning, samarbete, multidisciplinärt kunnande och förmåga att fortlöpande lära sig är sådan ny kompetens som behövs. Det räcker inte längre att lära sig ett enda program. Under en ständig förändring och utveckling måste man behärska ”hela paketet”, hela den ständigt föränderliga arbetsmiljön.

Belastningsfaktorer utmanar resiliensen

Informationsförvaltningens omfattande arbetsfält är både en rikedom och en utmaning. Man borde

behärska hela ICT-omgivningen med alla dess detaljer. Användarnas arbete är beroende av att systemen fungerar, vilket ökar förväntningarna. Samtidigt får informationsförvaltningen vara budbärare mellan användarna och samarbetsparterna, i synnerhet när det uppstår fel och störningar. Man måste snabbt ta i med olika ICT-problem, eftersom det är typiskt att en störning förhindrar arbetet för någon eller i värsta fall för hela personalen. Då måste mindre brådskaande uppgifter vänta.

Stödet för bastjänster har ordnats genom Valtoris och Rättsregistercentralens portaler. Någon handbok för domstolens ICT-personal finns inte, eftersom det finns många frågor som inte kan skötas genom en elektronisk servicebegäran. För att lyckas krävs eget kunnande, tillämpningsförmåga, personliga relationer, skapande förmåga samt utförsgåvor.

I värsta fall blir ICT en belastning för personalen. Det kommer förändring efter förändring och alltid vet man inte riktigt vad förändringen syftar till. Vid en förändring uppstår alltid stress, oberoende om den är stor eller liten och även om man uppnår hur bra saker som helst. Under press kan arbetsgemenskapens känsla av trygghet försvagas, eftersom människors rädsla angående sin egen prestation försvagar förtroendet för arbetsgemenskapens och överordnades stöd. En förändring som blir på hälft belastar mera än en som blir ogjord och i värsta fall blir man tvungen att fungera på både det gamla och det nya sättet och dessutom två gånger försäkra sig om att det blev rätt. En digitalisering som blir på hälft medför en svår situation där man inte drar någon nytta av de nya systemen och det nya kunnandet. Man fortsätter då i gamla banor, men med nya redskap.

En förändring sker inte på ett ögonblick. Var och en klarar sig bra genom att ta ansvar för sitt eget kunnande, genom att hålla fast vid vad som överenskommits samt med en gnutta nyfikenhet, mod och ifrågasättande.

AIPA-projektet

Huvudmålet för projektet var att övergå till elektroniska arbetsmetoder inom rättskipningen och för att stöda dessa metoder skapa ett enhetligt informationssystem.

Åklagarna och allmänna domstolar hanterar målen elektroniskt i AIPA från det att ärendet anhängiggörs till dess att det avgörs och arkiveras.

Projektet inleddes år 2010. De första delarna togs i bruk år 2016. Ibrukttagandet fortsätter ännu år 2025.

AIPA är ett polisens och justitieförvaltningens tre datasystemprojekt som Statens revisionsverk granskade år 2024 (revisionsberättelse 5/2024).

fanns det till en början endast en kopieringsapparat, och den hade inte någon sorteringsfunktion. Senare fick vi en annan kopieringsmaskin med sorterare, som var långsam och ofta gick sönder. I början var det inte mycket bevänt med arbetsredskapen. Skrivarbetet utfördes med skrivmaskin och senare med enkla datorer som Rank Xerox och IBM. Kring 1990 fick högsta domstolen en centraldator och jag var den ena av systemadministratörens suppleanter. E-post började man använda på HD i medlet av 1990-talet – före det skedde kommunikationen per telefon. På HD fanns då inte ännu någon ICT-person.

Datatekniken och arbetsredskapen har under årens lopp utvecklats svindlande, och högsta domstolen har helt nyligen tagit i bruk det elektroniska ärendehanteringssystemet AIPA. Utvecklingen av datatekniken har underlättat arbetet, även om de nya systemen kräver stora insatser och resurser av hela personalen.

Hur tycker du att arbetskulturen och arbetsgemenskapen på högsta domstolen har förändrats under dina 44 år?

I början av min karriär var ledamöterna mycket respektgivande och äldre än nuförtiden. På 1980-talet hade det inte fallit in en att två ledamöterna eller den dåvarande presidenten Curt Olsson. Ledamöterna var dock artiga och behandlade kanslipersonalen väl. Jag minns hur förvånad jag blev som tjugoföråring när en ledamot som kom emot på gatan kände igen mig och lyfte på hatten när han hälsade.

I början av min karriär skulle alla av högsta domstolens nyanställda svära tjänsteeden. Jag gjorde det 29.12.1981 då president Olsson första gången tog emot en tjänsteed. Eden svors genom att upprepa vad president Olsson förestavade. Ceremonin ordnades i pantsalen och även ledamöterna var närvarande under högtidligheten. Situation blev dock lite roande till slut. När president Olsson läste långa avsnitt av eden på en gång, var det svårt att komma ihåg vad som skulle upprepas och många började mumla något eget. Olson frågade efteråt om det hade uppstått någon

förvirring under ceremonin. Numera är det endast domarna som svär tjänsteeden.

Högsta domstolens anställdas uppförande har alltid varit sakligt och gott, men umgänget är nuförtiden mer avslappnat än för 44 år sedan. Också klädseln har blivit mer avslappnad och friare. I början av min karriär hade kvinnorna ofta kjol eller klänning, medan många manliga föredragande hade kostym och kravatt även på vardagarna.

Jämställdheten mellan könen har blivit bättre under min tid. I början fanns det endast två kvinnliga ledamöter i HD, medan det för närvarande redan finns sex ledamöter i aktiv tjänst. Bland föredragandena är största delen nu kvinnor, medan det var tvärtom tidigare. Till en början var också expeditionsvakterna alltid män. Den första kvinnliga expeditionsvakten anställdes i början av 1990-talet. Assistenterna har vanligen varit kvinnor, men nuförtiden finns det även män i samma uppgifter. Jämställdheten mellan olika personalgrupper har också förbättrats under min tid.

Även personalomsättningen har förändrats. Förr arbetade man länge på högsta domstolen och omsättningen var liten. De anställda var också ofta äldre än nuförtiden och det var vanligt exempelvis att referendarieråd stannade ända till pensioneringen. Numera är föredragandena yngre och omsättningen rätt stor. Även på kansliet har omsättningen under de senaste åren varit stor när flera som varit anställda länge har gått i pension. Frånsett mig och tre andra assistenter har alla assistenter bytts ut under några års tid.

En stor förändring är också att distansarbete har blivit vanligare. Jag hoppas att det inte med tiden kommer att minska umgänget mellan människor för mycket, eftersom arbetsgemenskapen då skulle lida. Minskade mänskliga kontakter skulle påverka atmosfären i arbetsgemenskapen och även personalens välmående.

Vad kommer du särskilt att sakna?

Högsta domstolen har varit en fin arbetsplats och jag kommer i synnerhet att sakna mina trevliga arbetskamrater. Jag brukar fästa mig vid människor, så det svåraste har varit att lämna mina goda arbetskamrater.





Kanslichefens översikt

WILHELM NORRMAN

Om kostnadsanslaget och dess användning

Högsta domstolens omkostnadsanslag år 2024 uppgick till 9,789 miljoner euro. Ändringarna jämfört med anslaget år 2023 var kopplade till allmänna ändringar som gäller justitieministeriets förvaltningsområde eller alla domstolar som till exempel lönejusteringar och trygghandling av rättsvården i enlighet med statsrådets redogörelse för rättsvården. Det handlade inte om ändringar av högsta domstolens funktionella behov.

Högsta domstolen använde ca 9,982 miljoner euro av det erhållna anslaget. Således användes ca 193.000 euro av anslag som överförts från tidigare år. Den väsentligaste ekonomiska förändringen jämfört med tidigare år var den betydande ökningen av ICT-kostnaderna, vilket huvudsakligen beror på underhållskostnaderna för AIPA-informationssystemet. Antalet kanslipersonal var fortfarande högre än tidigare år. Besparingar uppnåddes på grund av det tillfälligt lägre antalet ledamöter.

Personalkostnaderna svarade för 76 procent av verksamhetens kostnader. Hyran för verksamhetslokalerna på Norra Esplanaden och Helenegatan utgjorde den näst största utgiftsposten, dvs. nästa över 13 procent av de totala kostnaderna. IKT-kostnadernas andel var ca 6 procent.

Personal

Det totala antalet årsverken vid högsta domstolen uppgick till 77,6 under verksamhetsåret, dvs. ungefär samma som föregående år (77,8).

För ledamöternas del uppgick antalet årsverken till 17,8. Antalet årsverken blev inte fulltaligt eftersom de visstidstjänster som följde på justitierådet Tuula Pynnäs och justitierådet Asko Välimäes tjänstledigheter var obesatta och Heli

Melander utnämndes till den inrättade nya tjänsten som ledamot först från och med 1.8.2024.

Enligt uppföljning hänförde sig cirka 60 procent av ledamöternas rättskipningsarbete i enlighet med högsta domstolens huvuduppgift till arbete i sammansättningar med fem ledamöter, ungefär en fjärdedel av arbetet hänförde sig till sammanträden med 2–3 ledamöter och en tiondel var jourliknande arbete. Ungefär fem procent av rättskipningsarbetet var kopplat till muntliga förhandlingar och ungefär fyra procent utfördes i sammansättningar med en ledamot. Utöver rättskipning och annat arbete vid högsta domstolen hänförde sig en del av vissa ledamöters arbetsinsats till lagstadgade uppgifter vid Domarförslagsnämnden, Domarutbildningsnämnden och Domstolsverkets direktion samt till justitieministeriets arbetsgrupp för rättsväsendet.

För föredragandenas del uppgick antalet årsverken till 24,3 (24,7 år 2023). Dessutom fanns en deltidsanställd föredragande för ärenden som gäller Åland. Liksom tidigare år var omsättningen inom föredragandekåren stor. Under verksamhetsåren flyttade fem föredragande till andra uppgifter eller tog tjänstledighet av olika orsaker. Sju nya föredragande anställdes vid högsta domstolen och två föredraganden återvände från tjänstledigheter. Omsättningen bland föredragandena framgår bland annat av att nästan hälften av föredragandena som var anställda vid högsta domstolen vid utgången av år 2024 hade tjänstgjort kortare tid än tre år.

Antalet årsverken var för kanslipersonalens del 33,6 (33,0 år 2023). Den tillfälliga ökningen var avsedd att särskilt stöda kontinuiteten för föredragningsassistenternas arbete när man övergick till elektroniska arbetsmetoder och efter tidigare pensioneringar. Tillägget var i praktiken också nödvändigt på grund av frånvaron. Omsättningen av kanslipersonal jämnade ut sig till det normala efter det exceptionella pensionsåret 2023.

En förteckning över personalen vid verksamhetsårets utgång 31.12.2024 finns i slutet av årsberättelsen.

För att upprätthålla och utveckla kompetensen ordnades intern utbildning i form av föreläsningar. Dessutom



deltog personalen i utbildning som ordnades av Domarutbildningsnämnden och Domstolsverket samt i internationell utbildning. För föredragandenas och kansliets chefer organiserades en utbildning som pågick hela året.

Inkomna och avgjorda rättskipningsärenden

År 2024 inkom sammanlagt 1985 ärenden till högsta domstolen vilket är något mer än föregående år (1888). På längre sikt har antalet inkomna ärenden minskat. Till exempel åren 2011–2013 inkom årligen ungefär 2500–2700 ärenden.

Av samtliga inkomna ärenden var 41 svenskspråkiga.

Av de ärenden som inkom från hovrätterna hade 39 procent behandlats vid Helsingfors hovrätt, 21 procent vid Åbo hovrätt, 16 procent vid Östra Finlands hovrätt, 14 procent vid Rovaniemi hovrätt och 11 procent vid Vasa hovrätt. Sammanlagt sex prejudikatsbesvärärenden kom direkt från tingsrätten. Antalet inkomna försäkringsärenden var 66 och jordrättsärenden 55.

Av de ärenden som inkom från hovrätten var andelen ansökningar om besvärstillstånd som gällde tillstånd till fortsatt handläggning 30 procent i brottmål och 50 procent i tvistemål.

År 2024 publicerades 82 prejudikat. Högsta domstolen avgjorde sammanlagt 1900 ärenden, dvs. ungefär 85 ärenden mindre än vad som inkom till högsta domstolen.

I början av år 2019 ändrades bestämmelserna om högsta domstolens domförhet i 2 kap. i rättegångsbalken. Ändringen innebär att en ledamot ensam kan behandla och avgöra ett besvärstillståndsärende, om det är uppenbart att det inte finns förutsättningar att meddela besvärstillstånd, och vissa ärenden som gäller extraordinärt ändringssökande. År 2024 avgjordes [30] procent av ärendena som gällde besvärstillstånd och extraordinärt ändringssökande av en ledamot ensam. Andelen har tidigare åren varierat mellan 23 och 30 procent.

Behandlingstiderna, som hade förkortats under de senaste åren, var något längre år 2024. Den genomsnittliga handläggningstiden för alla ärenden var 6,0 månader (5,9 månader år 2023). Handläggningstiden för ansökningar om besvärstillstånd som fick avslag var i genomsnitt 5,1 månader (4,7 månader). För förhandsavgöranden och andra avgöranden i sak var handläggningstiden 17,8 månader (17,6 månader). De genomsnittliga handläggningstiderna för jordrättsärenden (8,7 månader) och för försäkringsrättsärenden (4,4 månader) var längre än föregående år.

I slutet av året var det totala antalet ärenden under behandling 1038, vilket är större än de föregående åren.

Antalet avgjorda ärenden i förhållande till antalet inkomna ärenden och utvecklingen av de genomsnittliga handläggningstiderna visar att arbetet vid högsta domstolen fortfarande kunde organiseras rätt effektivt trots personalomsättning

och trots arbetsinsatsen delvis riktades till att vänja sig vid elektroniska arbetsmetoder. De senaste årens utveckling – smått längre handläggningstider och en långsam ökning av anhängiga ärenden – borde dock vändas.

Min period som kanslichef slutar den 31.5.2025

Våren 2025 blir den sista av min kanslichefsperiod som började 1.6.2020. Redan från början var det tydligt att den mest centrala förändringen under denna tid skulle vara övergången till elektroniska arbetsmetoder. Arbetet hade börjat inom ramarna för de befintliga informationssystemen och fortsatte först med införandet av mini-AIPA och sedan AIPA i etapper samt inom ramen för det mycket framgångsrika Hilda-projektet för administrativa ärenden. Förändringen i arbetsmetoderna beaktades också i den nya arbetsordningen som fastställdes 2022.

För högsta domstolens del är AIPA nu fullt i bruk, och andelen AIPA-ärenden ökar snabbt år 2025. Framöver väntar ännu förändringen med strukturerad information i brottmål och dess distribution elektroniskt samt skapandet av AIPA-rapporteringen och naturligtvis vidareutveckling av AIPA och arbetsmetoderna i samarbete med andra domstolar, parter och Rättsregistercentralen. Samtidigt måste uppgifterna från de system som tas ur bruk hållas tillgängliga.

De senaste åren har även präglats av stor personalomsättning till följd av pensioneringar. De flesta av de pensionerade hade arbetat länge vid högsta domstolen, så de som har lämnat har skapat stora luckor i arbetsgemenskapen. Lyckligtvis är högsta domstolen en attraktiv arbetsplats och vi har fått nya anställda som visat sig vara mycket skickliga.

Domstolsverkets verksamhet inleddes 2020. Samarbetssättet har under fem år etablerats på ett sätt som beaktar de högsta domstolarnas ställning. I det dagliga arbetet har den mångsidiga expertisen som finns tillgänglig från Domstolsverket lyckats stödja hanteringen av domstolarnas administrativa uppgifter.

Krav på säkerhet och beredskap har kommit fram på ett nytt sätt. Först ställde coronapandemin som började våren 2020 nya krav på arbetarskydd och krävde särskilda arrangemang för att säkerställa kontinuiteten i domstolarnas verksamhet. Dessa lyckades. Den utvidgade ryska invasionen 2022 betonade däremot vikten av beredskap. Exempel från Ukraina visar att domstolarna måste fungera och också fungera under alla omständigheter.

Det finns styrka i gemenskap och samarbete. Jag är tacksam för det sätt som vi som personal vid högsta domstolen har hanterat förändringarna under de senaste åren. Jag är uppskattar också den yrkesskicklighet som vi har fått tillgång till genom vårt vänliga samarbete med Domstolsverket, högsta förvaltningsdomstolen, andra domstolar, justitieministeriet, Rättsregistercentralen och Valtori samt många avtalspartner för att uppfylla högsta domstolens viktiga uppgifter.

Begäran om förhandsavgörande av Europeiska unionens domstol

Under verksamhetsåret begärde högsta domstolen förhandsavgörande i två fall.



Klagan i ett ärende som gäller tagande av en utlänning i förvar R2023/945

Begäran om förhandsavgörande 27.2.2024

Ärendet (R2023/945) gäller ställningen för en tredjelandsmedborgare som tagits i förvar med syftet att förbereda återvändande i en situation som regleras i återvändandedirektivet. I fallet är det för det första fråga om man när maximitiderna för hållande i förvar bestäms enligt art. 15.5 och 15.6 i direktivet alltid måste beakta tidigare förvarsperioder och om så inte är fallet, vilka betingelserna är för att sådana perioder inte ska beaktas när maximitiden för hållande i förvar bestäms. Om förvarsperioderna ska räknas ihop så att den i art. 15.5 åsyftade presumtiva maximitiden på sex månader redan har gått ut, blir det dessutom fråga om huruvida villkoren för att överskrida sexmånaderstiden hade bort behandlas på tjänstens vägnar av domstolen innan maximitiden gick ut eller åtminstone utan dröjsmål efter detta. Om domstolskontrollen har skett först efter

att detta hade bort ske, är det ytterligare fråga om vilka rättsliga följder ett sådant bristfälligt förfarande bör ge anledning till och särskilt om följden borde vara att den som tagits i förvar för att avlägsnas ur landet borde friges även om samtliga materiella villkor för hållande i förvar uppfylls.

Högsta domstolen har efter att ha gett parterna tillfälle att yttra sig om innehållet i begäran om förhandsavgörande beslutat skjuta upp behandlingen av ärendet och med stöd av FEUF art. 267 begära förhandsavgörande av Europeiska unionens domstol angående följande frågor:

1. a) Ska art. 15.5 och 15.6 i återvändadedirektivet 2008/115/EG tolkas så att man vid beräkning av de maximitider för förvar som avses i dem ska beakta alla tidigare förvarsperioder? Om en sådan skyldighet inte alltid föreligger, vilka synpunkter ska då beaktas när man bedömer om längden på en tidigare förvarsperiod ska beaktas när maximitiderna beräknas?

b) Hur ska situationen bedömas särskilt under liknande omständigheter som föreligger i huvudsaken där å ena sidan den centrala rättsgrunden för förvar, dvs. säkerställande av att en tredjelandsmedborgare som illegalt vistas i landet kan avlägsnas ur landet, i allt väsentligt kvarstår men där å andra sidan delvis nya fakta och rättsliga grunder har åberopats till stöd för ett nytt förvar, personen i fråga har begett sig till en annan medlemsstat mellan förvarsperioderna och därifrån återförts till Finland och det även har förflutit flera månader mellan upphörandet av den föregående förvarsperioden och det nya tagandet i förvar?

2. a) Utgör bestämmelsen i andra meningen i art. 15.3 i direktiv 2008/115/EG hinder för nationell lagstiftning enligt vilken anhängiggörande av domstolskontroll av överskridning av maximitiden på sex månader är beroende av att den som tagits i förvar själv begär detta?

b) Ska sådan domstolskontroll enligt andra meningen

i art. 15.3 i direktiv 2008/115/EG som riktar sig mot att en förvaltningsmyndighets beslut, vilket i princip innebär att maximitiden på sex månader har överskridits, verkställas innan denna maximitid går ut och, om inte, ska den i varje fall verkställas utan dröjsmål efter förvaltningsmyndighetens beslut?

3. Om domstolskontroll som avses i art. 15.3 i direktiv 2008/115/EG har försummats i samband med ett överskridande av den maximitid på sex månader som avses i art. 15.5, följer då på detta en skyldighet att frige den som har tagits i förvar, även om det vid tidpunkten för dröjsmålet med domstolskontrollen konstateras att samtliga materiella villkor för hållande i förvar uppfylls och saken då processuellt behandlas på rätt sätt? Om det inte i en sådan situation föreligger automatisk skyldighet att frige, vid vilka synpunkter borde man då enligt unionsrätten fästa uppmärksamhet när man bestämmer följderna av dröjsmålet med domstolskontrollen, särskilt under omständigheter som avses i huvudsaken?

Ärende som gäller varumärkesintrång S2023/93

Begäran om förhandsavgörande 26.6.2024

I ärendet (S2023/93) är det fråga om tolkningen av Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/2436 för tillnärmning av medlemsstaternas varumärkeslagstiftning (varumärkesdirektivet). Frågan gäller om art. 10.2 och 10.3 i varumärkesdirektivet hindrar tillämpning av en nationell princip enligt vilken en varumärkesinnehavare kan förlora sin rätt att förbjuda användningen av ett märke som inte är ett varumärke på den grunden att varumärkesinnehavaren medveten om att märket används inte har ingripit inom skälig tid.

Högsta domstolen har efter att ha gett parterna tillfälle att yttra sig om innehållet i begäran om förhandsavgörande beslutat skjuta upp behandlingen av ärendet och beslutat begära förhandsavgörande av Europeiska unionens domstol i följande fråga:

1. Är art. 10 i varumärkesdirektivet (EU) 2015/2436 ett hinder mot att i ett tvistemål angående varumärkesintrång tillämpa en nationell princip, enligt vilken varumärkesinnehavaren även i andra situationer än de som avses i art. 18.1 och art. 9.1 eller 9.2 förlorar sin rätt enligt art. 10.2 och 10.3 att förbjuda tredje man att använda ett märke som orsakar eller kan orsaka skada för någon av varumärkets funktioner, på den grunden att varumärkesinnehavaren medveten om att märket används inte inom skälig tid har yrkat att det ska förbjudas?





Avgivna utlåtanden

Högsta domstolen gav år 2024 följande utlåtanden till justitieministeriet (på finska):

5.3.2024

Utlåtande om främjande av anlitaandet av fjärranslutningar vid rättegång (KKO-HD/37/2024)

17.4.2024

Utlåtande om utkast till regeringsproposition om ändring av lagen om bostadsaktiebolag (KKO-HD/382/2024)

8.5.2024

Utlåtande om ett arbetsgruppsbetänkande angående förtydligande av straffbarheten för tvingande till äktenskap (KKO-HD/353/2024)

19.6.2024

Utlåtande om utkast till en regeringsproposition till riksdagen om lagstiftning om verkställighet av böter och andra påföljder som riktas mot egendom (KKO-HD/692/2024)

2.9.2024

Utlåtande om utkast till RP om bestämmande av straff (KKO-HS/846/2024)

Utlåtanden om landskapslagar antagna av Ålands lagting

12.1.2024

Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 18.9.2023 om antagande av landskapslag om jordförvävrätt och jordförvärvstillstånd (KKO-HD/1378/2023)

12.1.2024

Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 18.9.2023 om antagande av landskapslag om näringsrätt och näringstillstånd (KKO-HD/1377/2023)

12.1.2024

Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 18.9.2023 om antagande av landskapslag om ändring av landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av rikslagstiftning om elmarknaden, om landskapslag om ändring av 4 § landskapslagen om Ålands energimyndighet och landskapslag om Ålands tvistenämnd för energimarknaden följande landskapslagar (KKO-HD/1379/2023)

26.3.2024

Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 18.12.2023 om antagande av landskapslag om privat hälso- och sjukvård och landskapslag om ändring av 2 § landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av lagen om patientens ställning och rättigheter (KKO-HD/155/2024)

11.4.2024

Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 24.1.2024 om antagande av landskapslag om upphävande av landskapslagen om tillfällig skatt på vinster inom elbranschen och sektorn för fossila bränslen (KKO-HD/205/2024)

20.6.2024

Utlåtande gällande Ålands lagtings beslut 29.4.2024 om antagande av yrkeshögskolelag för Åland och landskapslag om ändring av 30 § landskapslagen om hälso- och sjukvård (KKO-HD/694/2024)



Besök och evenemang

Högsta domstolens besökare

- 28.5. Lagmännen
- 12.–13.9. Nätverket för presidenterna vid de högsta domstolarna inom EU
- 16.9. National Court Administration of the Republic of Korea
- 24.9. Lagutskottet i Vietnams parlament

Evenemang

- 8.2. Högsta domstolens ledamöter besökte Helsingfors hovrätt
- 8.3. Högsta domstolen besökte Åbo hovrätt
- 11.3. Föreläsning av Sitras överombudsman Atte Jääskeläinen
- 15.3. Utbildning i kontraktsrätt av professor Mia Hoffrén
- 16.–17.5. Rekreationsdag (i Tallinn)
- 1.10. Årsmiddag, högsta domstolen 106 år
- 10.–11.10. Högsta domstolen besökte Vasa hovrätt
- 21.10. Utbildning av rättssekreterare Elina Paunio vid EU-domstolen om utarbetande av begäran om förhandsavgörande
- 24.10. Rättsreportrarna rf
- 18.11. Prejudikatträff med berörda parter

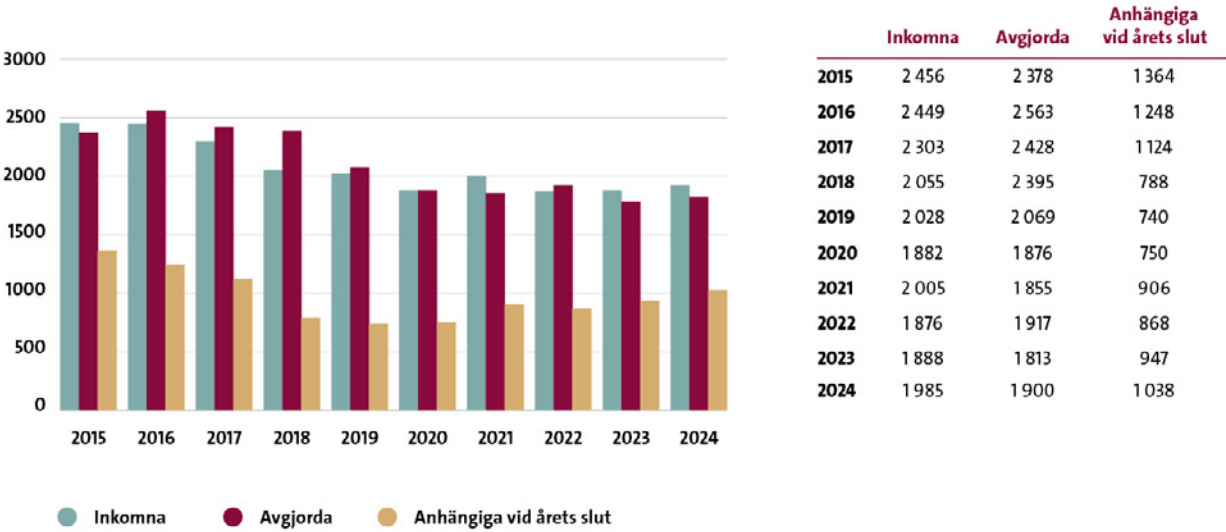
Övriga besök

- 23.1. Työoikeudellinen yhdistys (Arbetsrättsliga föreningen)
- 25.1. Helsingfors universitet, kursen i advokaträtt
- 11.4. Juridikstuderandeföreningen Pykälä ry och nordiska gäster
- 12.4. Centralkriminalpolisens linje för ekonomisk brottslighet
- 19.4. Juridikstuderandeföreningen Lex ry
- 22.4. Rättstradenomstuderande från Laurea
- 14.5. Delegationen för medling i brott- och tvistemål
- 24.5. Juristklubben Codex rf
- 27.5. Helsingfors stads rättstjänst
- 30.5. En grupp med kanslipersonal från domstolar i EU-länder
- 6.6. Utmarksdomstolen for Finnmark i Norge
- 14.6. Dommerfullmektigforeningen (DFF) i Norge
- 2.9. Utbytesdomare från olika europeiska länder via European Judicial Training Network (EJTN)
- 4.9. Civilrättsligt nätverk från Portugal
- 20.9. Advokatförbundets avdelning för Östra Finland
- 24.9. Utbytesdomare från olika europeiska länder via European Judicial Training Network (EJTN)
- 9.10. Riksdagens pensionärsklubb
- 25.11. Rättstradenomstuderande från Laurea
- 12.12. Helsingfors universitet, kursen i rättegång i miljörättsmål

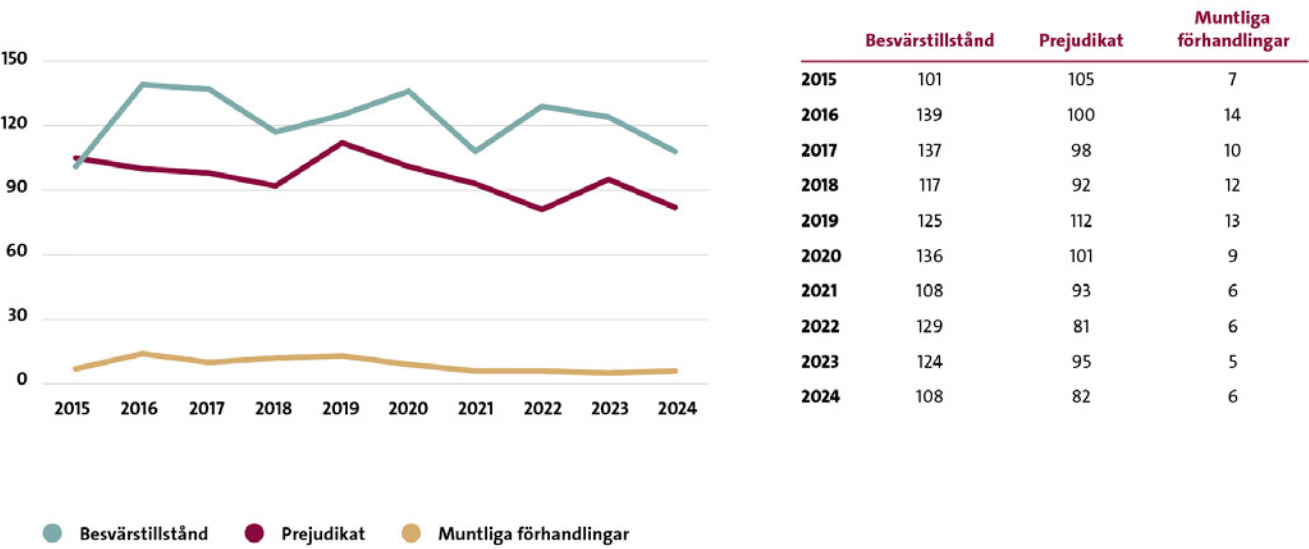
Statistik

Av statistiken framgår de viktigaste numeriska uppgifterna som beskriver högsta domstolens verksamhet under de senaste tio åren.

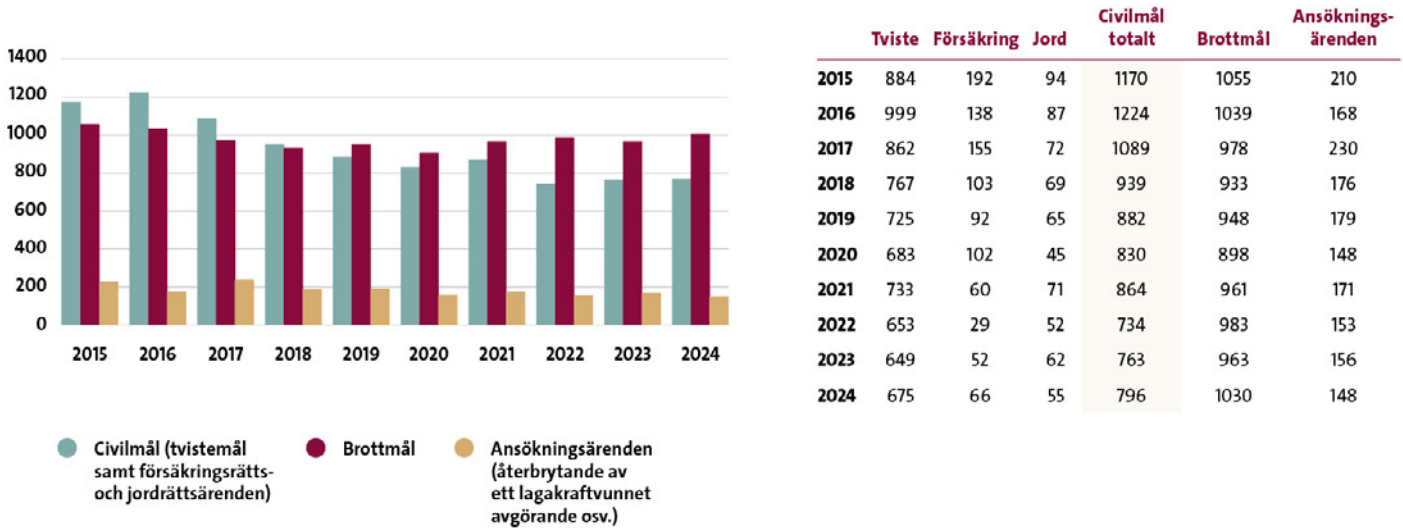
Inkomna, avgjorda och anhängiga ärenden



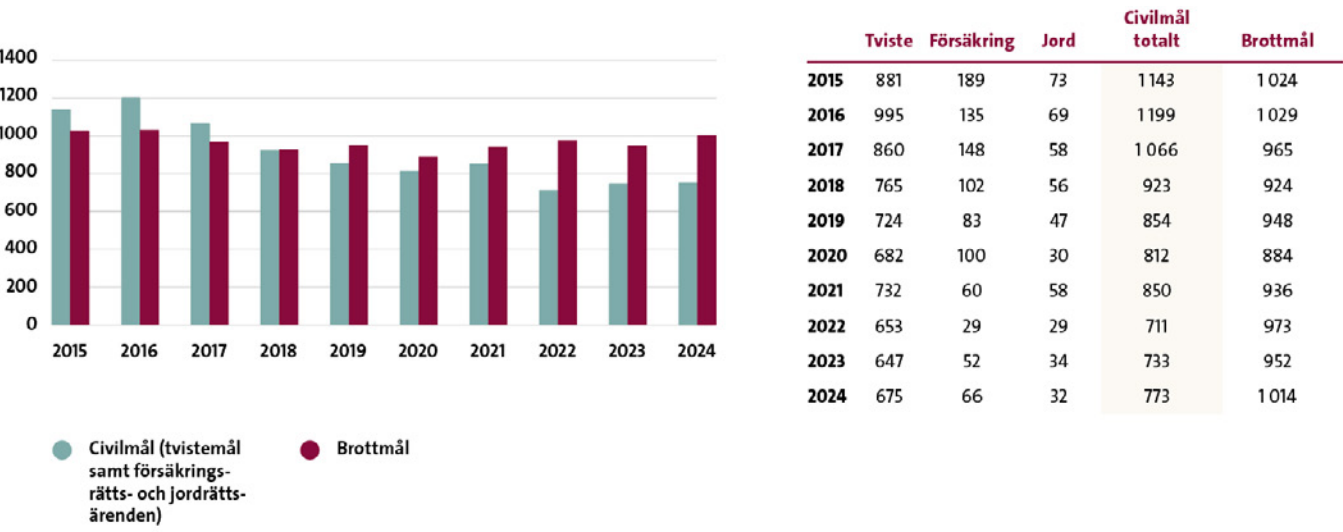
Meddelade besvärstillstånd, prejudikat och muntliga förhandlingar



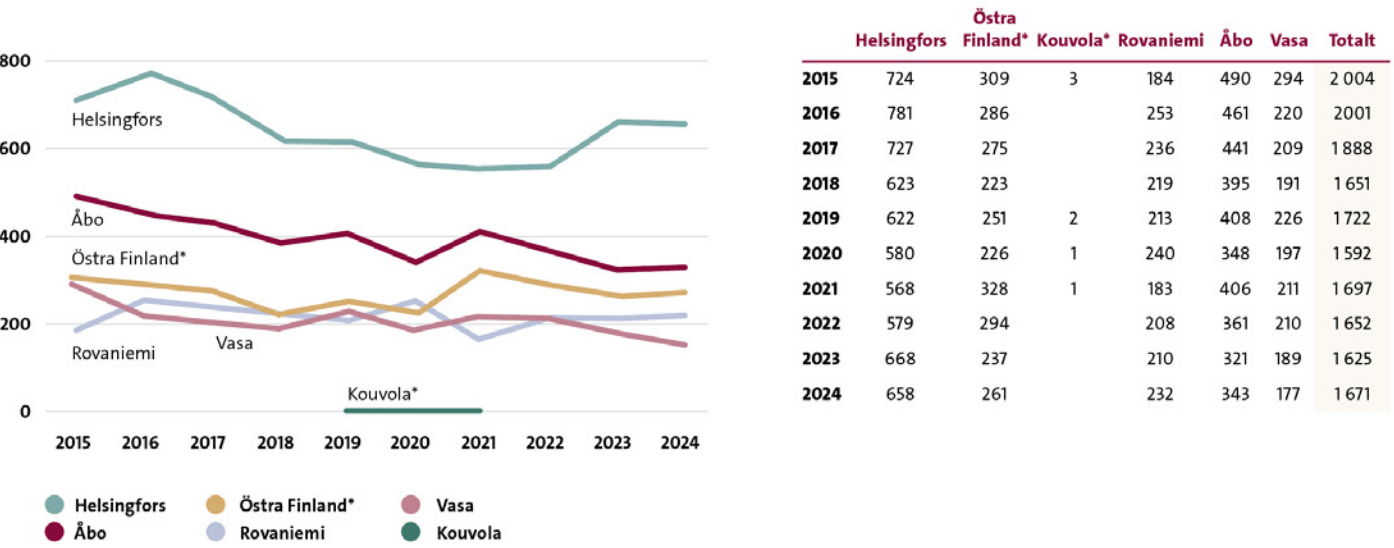
Inkomna ärenden enligt ärendegrupp



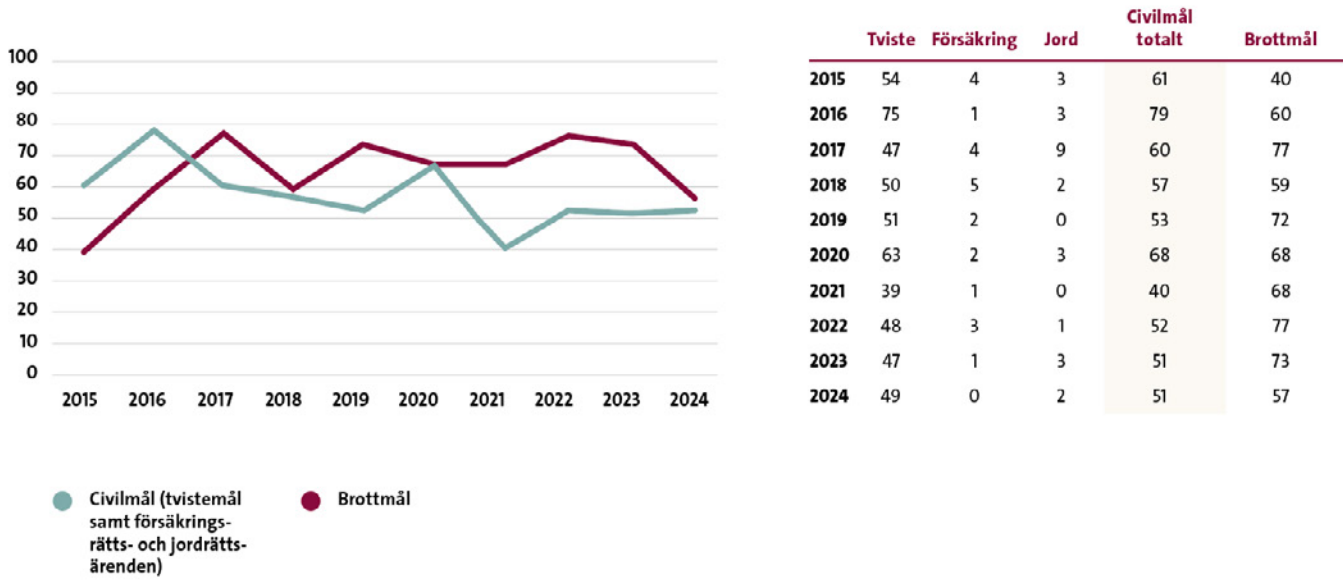
Inkomna ansökningar om besvärstillstånd



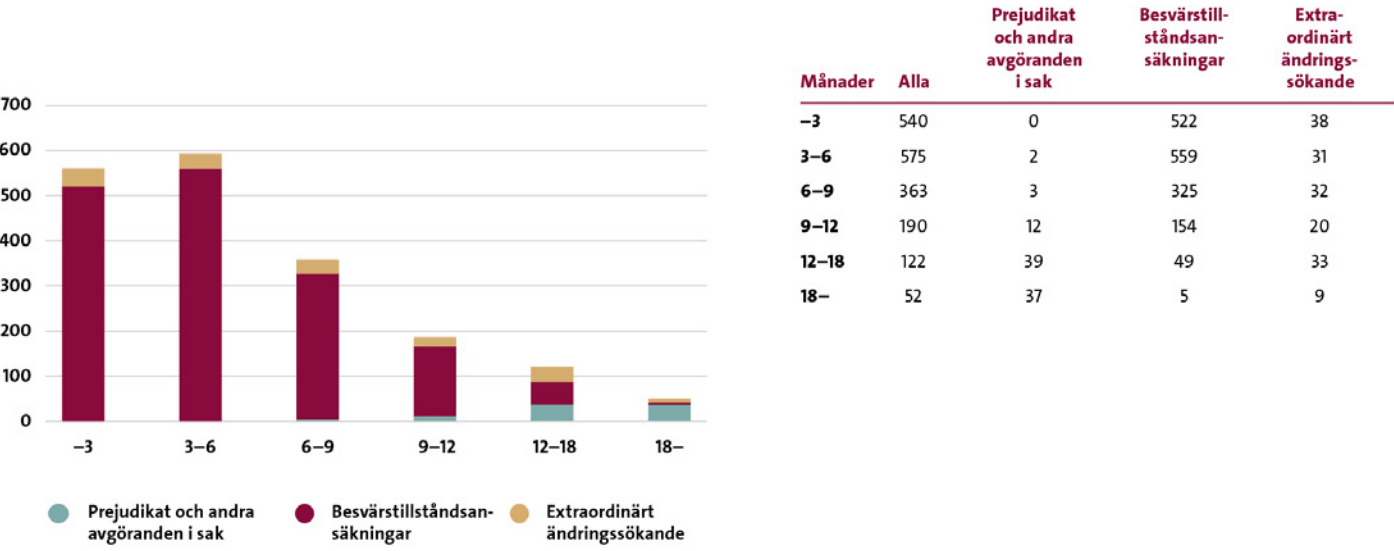
Från hovrätterna till högsta domstolen inkomna ärenden



Beviljade besvärstillstånd



Genomsnittliga handläggningstider 2024



Personalen

31.12.2024

President
Leppänen Tatu

Kanslichef
Norrman Wilhelm

Ledamöter

Justitieråd
Antila Tuomo
Engstrand Lena
Guimaraes-Purokoski Alice
Hakamies Kaarlo
Huovila Mika
Ilveskero Mika
Kantor Ari
Melander Heli
Mäkelä Juha
Ojala Timo
Pulkkinen Pekka
Pynnä Tuula (tjänstledig)
Pölönen Pasi
Sippo Jukka
Tammi-Salminen Eva
Tapani Jussi
Turpeinen Tuija
Uusitalo Kirsti
Välimaa Asko (tjänstledig)

Föredragande

Referendarieråd
Autio Tiina-Liisa (tjänstledig)
Heikinsalmi Minna (tjänstledig)
Jutila Paula
Kuparinen Kaisa
Salonen Jukka-Pekka

Referendarieråd (tidsbunden tjänst)
Aspelund Sofia
Elo Elina
Hiltunen Ville
Holkeri Sanna
Kemppinen Heikki (tjänstledig)
Klinga Kaisa
Pihlmaa Juha

Äldre justitiesekreterare
Haga Pia (tjänstledig)
Koskeniemi Johannes (tjänstledig)
Leino Silja
Vähätalo Tuukka

Äldre justitiesekreterare (tidsbunden tjänst)
Heino Heikki
Klami-Wetterstein Paula
Lind Mikaela
Pyöriä Matti
Ratilainen Pauliina
Reijonen-Schofield Marja
Ritakari-Rautio Laura (tjänstledig)

Justitiesekreterare
Ingström Saara (tjänstledig)
Ravi Leena (tjänstledig)

Justitiesekreterare (tidsbunden tjänst)
Castrén Lalli
Jämsä Jurkka (tjänstledig)
Kallioinen Laura
Katajamäki Anna
Linnanmäki Kirsikka
Mansikkamäki Jenna
Moilanen Juhana
Pöyhönen Pekka
Stenberg Laura

Justitiesekreterare (Ålandsärenden, deltidsanställd, tt)
Salminen Janne

Kanslipersonal

Administrativ jurist
Tolttila Karri (tjänstledig)

Administrativ jurist (tidsbunden tjänst)
Alaranta Jussi

Administrativ sekreterare
Happonen Pia

Arkivarie
Syd Isto (tjänstledig)

Arkivarie (tidsbunden tjänst)
Kauppinen Janne

Avdelnings-/byråsekreterare
Jaakkola Nina
Kaartoaho Saija
Katainen Merja
Keränen Minna
Laine-Berg Raila
Lampinen Max
Lignell Minna
Mäntynen Maarit
Rantonen Oili
Rättö Outi
Takkinen Pirkko
Tanska Riikka
Ultamo Suvi

Avdelnings-/byråsekreterare (tidsbunden tjänst)
Aalto Ira
Ekström Miska
Turunen Minna

Biträdande registrator
Ala-Krekola Wilhelmina

Biträdande registrator (tidsbunden tjänst)
Laine Marika

Dataadministrationsspecialist
Kouki Jaana-Maija

Expeditionsvakt (tidsbunden tjänst)
Akkanen Sami
Häyrinen Eeva
Turunen Juha
Wahlstén Sauli

Informatiker
Tükenmez Eija

Informationschef
Mononen Tanja

Inspektör
Häggqvist Marina

Kommunikationschef
Liger Karine

Kommunikationsexpert
Kuisma Minna (tjänstledig)

Kommunikationsexpert (tidsbunden tjänst)
Lantto Niina

Ledningssekreterare
Saastamoinen Riitta (tjänstledig)

Ledningssekreterare (tidsbunden tjänst)
Konka Emmi

Registrator
Nurminen Marja

Specialplanerare (tidsbunden tjänst)
Saviranta Linus

Personer som har gått i pension 2024

Justitieråd Pekka Koponen
fr.o.m. 1.1.2024

Kommunikationschef Pia Sive
fr.o.m. 1.1.2024

Expeditionsvakt Jorma Sillman
fr.o.m. 1.4.2024

Justitieråd Juha Häyhä
fr.o.m. 1.5.2024

Avdelningssekreterare Suvi Ikonen
fr.o.m. 1.9.2024